Daiva SINKEVIČIŪTĖ
Vilniaus universitetas

BALTŲ DVIKAMIENIŲ ASMENVARDŽIŲ KAMIENAS *gud-*: RYŠIAI SU *gaud-* IR KAI KURIE JO VARIANTAI

1. Baltų kalbose yra paplitę vienkamieniai asmenvardžiai su *gud-*, įprastai kildinami iš etnonimo *gùdas* (dėl lietuvių vardų žr. Zinkevičius 2008, 96[1]; dėl latvių – Blese 1929, 107t.; dėl prūsų – Toporov 1979, 323t.; dėl kuršių – Kiparsky 1939, 285t.[2]). Su šiuo etnonimu dažniausiai siejama ir baltų toponimų leksema *gud-* (dėl lietuvių toponimų žr. LHEŽ, 125t.; dėl latvių – Endzelīns 1956, 326; dėl prūsų – Toporov 1979, 324[3]; dėl kuršių – Kiparsky 1939, 104), o prūsų – dar ir su pr. *gudde* „krūmas", nors lietuvių, latvių ar kuršių vietovardžiai su *gud-* kartais irgi atsargiai gretinami su pr. *gudde* „krūmas"[4].

Dvikamieniai asmenvardžiai su *gud-* paplitę ribotai: dažni lietuvių vardyne (žr. Zinkevičius 2008, 96), prūsams priskiriamas tik vienas avd. *Gudewill*, kurį Nepokupnyj 1973, 86 rado vokiečių pavardėje, o latvių[5], kuršių pavelde[6] tokių asmenvardžių neužfiksuota. Nors toponimai ir vienkamieniai vardai su *gud-* baltams yra bendri, siejami su etnonimu *gùdas*, bet kitaip aiškinama

[1] Dėl Zinkevičiaus (2008) sąvade pateiktų asmenvardžių vertinimo žr. Sinkevičiūtė 2010, 145–151.

[2] Kiparsky 1939, 285 kuršių vardų kamieną *gud-* siejo ir su trumpiniu, galėjusiu atsirasti iš baltų dvikamienių vardų su *gud-*.

[3] Kita pozicija yra Trautmanno (1925, 138), vienkamienių prūsų vardų kamieną *gud-* gretinusio su *gaud-*.

[4] Pavyzdžiui, Savukynas (1966, 193) *gud-* turinčius lietuvių hidronimus (kitaip nei Vanagas) siejo su pr. *gudde* „krūmas".

[5] Endzelīns 1956, 336t. dar teikia dėmenis *gud-* ir *vil-* turintį la. vv. „gudwille" z 1826. g. r. l. Nīcā U IV 90, kurio kilmės atskirai nekomentuoja ir priskiria *gud-* lizdo žodžiams.

[6] Blesės (1929, 20) minimas kuršių avd. *Toutegudden*, kurį kaip s. la. nurodo ir Būga (1958, 257), Kiparskyo (1939, 413) laikomas skaitymo klaida – [u] vietoj [n], plg. kitus to paties vardo užrašymus *Tontegoden*, *Tontegudden*, kuriuos visus kartu dera aiškinti kaip lyvių kalbos dūrinius.

dvikamienių vardų kamieno *gud-* kilmė: dalies lietuvių vardų *gud-* kildinamas ne iš lie. *gùdas*, o gretinamas su *gaud-* ir siejamas su lie. *gùsti*. Ši *gud-* kilmė skiriasi ir nuo prūsų dvikamienio vardo *gud-* kilmės, kurią nurodo Toporovas (1979, 323–327).

Taigi *gud-* yra bendrabaltiškas problemiškos kilmės kamienas, todėl toliau siekiama pasiaiškinti šio baltų dvikamienių vardų kamieno kilmę ir jo ryšius su *gaud-*, išskirti dvikamienių vardų su *gud-* sluoksnius ir aptarti dalį kamieno *gud-* variantų.

2. Dvikamieniai asmenvardžiai su kamienu *gaud-* dažni baltų kalbose: jie gerai paliudyti lietuvių ir prūsų vardyne (dėl lietuvių vardų žr. Leskien 1914–1915, 311; Zinkevičius 2008, 89t.; dėl prūsų – Trautmann 1925, 137t.; Toporov 1979, 174). Dvikamienių vardų su *gaud-* taip pat turėjo latviai, plg. avd. *Sedegowde* 1288 m. (Blese 1929, 59), kuršiai, plg. avd. *Jagovde* XIV a., *Vissegovd* XVI a. (Kiparsky 1939, 287, 371) ir kt. Baltams būdingi ir vienkamieniai vardai su *gaud-* (žr. minėtus autorius).

Tyrėjai dvikamienių vardų kamienui *gaud-* suponuoja dvejopą kilmę. Leskienas (1914–1915, 311) pasiūlė minimąjį kamieną sieti su lie. *gáuti*, *gáunu*, iter. *gáudyti*; vėliau juo sekė kiti, pvz.: Trautmann 1925, 137; Kiparsky 1939, 283; Maciejauskienė 1997, 120; Salys (1983, 272) dar nurodė ir vedinį lie. (*su*)*gaudinti*. Kitokį *gaud-* aiškinimą, remdamasis la. avd. *Sedegowde*, pr. avd. *Stenegaude*, rodos, pirmasis pateikė Blesė (1929, 59), – jam šių vardų *gaud-* dėl reikšminių ryšių su pirmaisiais kamienais atrodė geriau sietinas su lie. *gaũsti*, *gaudžiù*. Šį *gaud-* aiškinimą vėliau teikė ir, pvz., Kiparsky 1939, 283; Zinkevičius 1977, 141; 2008, 90, – pastarasis iš pradžių *gaud-* dar gretino ir su lie. *gáudyti*. Čia priskirtina ir LPŽ (1, 640) autorių pozicija: kamienas *gaud-* įžiūrimas lie. pvd. *Gaudùtis*, kurios *gaud-* yra iš lie. *gaudùs* „skardus, skambus etc." (LPŽ 1, 632). Taigi iš asmenvardžių paplitimo ir kilmės matyti, kad *gaud-* yra bendrabaltiškas kamienas.

3. Aptardamas lietuvių dvikamienių asmenvardžių kamieną *gud-* Leskienas (1914–1915, 314)[7] pirmasis įžvelgė jo sąsają su *gaud-* teigdamas, kad dėl balsių kaitos nėra neįmanoma *gaud-* sieti su *gud-*, kurį kildino iš lie. *gùsti*, *gundù*, *gudaũ* ir gretino su lie. *gùdas* „įpratimas, įgudimas", *gùdas* „įpratęs,

[7] Kuznecovas (1896, 40), aiškinęs *gud-* ir *gaud-* ryšį, teigė, kad *gud-*, kuris yra daugelyje bajorų pavardžių, gali būti pirminis kamienas, žemaičių pavardėse pakitęs dėl liaudies etimologijos ir įgijęs reikšmę iš lie. *gáuti*, *gáudyti*.

apsukrus“, *gùdinti* „įpratinti, išmokyti“ ir t. t. Vėliau kamieną *gud-* su *gaud-*, sekdami Leskienu, siejo Salys (1983, 274), Zinkevičius (1977, 146; 2008, 96). Taip pat Zinkevičius (1977, 146), LPŽ (1, 737t.) autoriai dalies dvidėmenių vardų kamieną *gud-* siejo su etnonimu *gùdas*. Taip *gud-* kildinant iš lie. *gùsti* suponuotas kilme susijusių kamienų *gaud-* ir *gud-* ryšys (tik neaišku, kuris *gaud-* kilmės aiškinimas turimas galvoje), o *gud-* siejant su etnonimu suponuojama kita aptariamojo kamieno kilmė.

Šios dvikamienių vardų kilminės grupės matyti iš Zinkevičiaus (1977, 146) veikalo: su lie. *gùsti* siejamas *gud-*, kuris yra lie. avd. *Gudi-gáil-a*, *-gard-as*, *Gùd-min-as*, *-vain-as*, *-vil-as*, *-vin-as* ir *Gél-gud-as* (vėliau Zinkevičius (2008, 96) sąrašą papildė lie. avd. *Gùd-gal-as*[8], *-man-as*, *-mant-as* ir *Lý-gud-as*, *Pã-gud-as*[9]), o su lie. *gùdas* – lie. avd. *Gùd-jon-is*, *-jurg-is*, *-lenk-is*. Tokia asmenvardžių skirtis atrodo motyvuota: iš lie. *gùsti* kildinamas *gud-* tų vardų, kuriuose jis su kitu kamienu neturi reikšminio ryšio, o iš *gùdas* – pirmasis dėmuo tų vardų, kurie antrajame dėmenyje turi krikščioniškos kilmės vardą ar apeliatyvo kamieną, su *gud-* sudarantį pravardę. LPŽ autoriai pavardes su *gud-* analizuoja taip pat.

Pr. avd. *Gudewill* kamieną *gud-* siedamas su etnonimu *gùdas*, Toporovas (1979, 323–327) jam suponuoja kitą pamatą nei panašių lietuvių vardų kamienui *gud-*, nors bendrabaltiško kamieno kilmė turėtų būti ta pati.

4. Tiriant kamienų *gud-* ir *gaud-* ryšius pastebėta, kad vieni lietuvių dvikamieniai vardai su *gud-* turi tuos pačius kitus kamienus kaip ir lietuvių, prūsų asmenvardžiai su *gaud-*. Tai vardai su pirmaisiais kamienais *man-* ir *mil-*, pvz.: *Mangudas* (plg. avd. *Монгудъ*, Jurkėnas 1966, 96) ir lie. *Mañgaudas* (< pvd. *Moñgaudas,* LPŽ), pr. *Manigaude* (Trautmann 1925, 55); *Milgudas* (plg. avd. *Milgudowa* Sd IAK) ir lie. *Milgaũdis* (plg. vv. *Milgaũdžiai* Trg r., ATSŽ, 185), pr. *Milegaude* (Trautmann 1925, 59). Pasitaiko, kad tik prūsų asmenvardžiu su *gaud-* galima parodyti ryšį su *gud-*, plg. vardus su *vin-*: *Gudvinas*

[8] Zinkevičius (1977, 146) kamieną *gud-* vv. *Gùd-gal-iai* siejo su lie. *gùdas*, bet vėliau avd. *Gùdgalas* kamieną *gud-* kildino iš lie. *gùsti* (Zinkevičius 2008, 96). Laikant vv. *Gùdgaliai* asmenvardinės kilmės onimu, atsiradusiu iš avd. *Gùdgalis*, atrodo motyvuota *gud-* kildinti iš etnonimo, kaip LPŽ (1, 737) autoriai, nes taip atskleidžiami vardo dėmenų ryšiai.

[9] Dvikamienių asmenvardžių su *gud-* sąrašą Zinkevičius (2008, 199, 206, 207) išplėtė ir avd. *Dau-gud-as*, *Guda-dail-as*, *Gud-mint-as*, *Gud-val-as*, tačiau nenurodė jų šaltinių ir *gud-* kilmės.

(plg. avd. *Gudwinaytis* Rt, Būga 1958, 254) ir pr. *Gaudewins* (Būga 1958, 253). Pirmuosius kamienus *ja-* (ar *jo-*) bei *sir-* turinčių asmenvardžių su *gud-* ir *gaud-* sąsajas remia ne tik lietuvių, prūsų, bet ir kuršių dvikamieniai vardai, pvz.: *Jagùdis* (plg. ež. *Jagùdis* Vvs, LHEŽ, 133t.) ir lie. *Jógaudas* (plg. vv. *Jogaudaĩ* Pln, Šlu r., ATSŽ, 105), pr. *Jagaude*, *Jogawde* (Būga 1958, 242), kurš. *Jagovde* (Kiparsky 1939, 287); *Sirgudas* (plg. avd. *Sirgudowa* Ut IAK) ir lie. *Sirgaudas* (plg. avd. *Сиркговдовичъ*, Jurkėnas 1966, 94, 166), pr. *Sirgaude* (Trautmann 1925, 92), kurš. *Sirgaut* (Kiparsky 1939, 344). Iš tokių paralelių ryškėja kitų baltų – ypač prūsų – vardų svarba aiškinant *gud-* ir *gaud-* ryšius: lietuvių kamieno *gud-* vardai yra susiję su šių kalbų kamieno *gaud-* vardais, kas rodo ryšio bendrabaltiškumą.

Su pr. avd. *Gaudewil* (Trautmann 1925, 137) gretintinas lie. avd. *Gudvilas* (plg. avd. *Gudwiłowa* Sd IAK), turintis tuos pačius kamienus kaip pr. avd. *Gudewill* (Nepokupnyj 1973, 86). Būtent iš prūsų asmenvardžio su *gud-* matyti, kad ne tik lietuvių, bet ir prūsų asmenvardžiai su *gud-* sudaro poras su *gaud-* vardais. Todėl teigtina, kad kamienas *gud-* yra bendras baltams[10]. Dėl paralelių su lietuvių, prūsų ir kuršių kamieno *gaud-* dvikamieniais vardais pr. avd. *Gudewill*, lie. avd. *Gudvilas*, *Gudvinas*, *Jagudis*, *Mangudas*, *Milgudas*, *Sirgudas* gali būti laikomi seniausio sluoksnio baltų vardais su *gud-*, o kamienų *gud-* ir *gaud-* ryšys – bendrabaltišku.

5. Kad kamienų *gud-* ir *gaud-* ryšiai būdingi ir vien lietuvių kalbos asmenvardžiams, matyti iš lietuvių vardų su pirmaisiais kamienais *dau-*, *gel-*, *ly-* (ar *li-*), pvz.: *Daugùdis* (plg. vv. *Daugùdžiai* Ukm r., ATSŽ, 56), *Daugaudas* (plg. avd. *Довкговъдович*, Jurkėnas 1966, 94); *Gélgudas*, *Gelgaudas* (abu iš Būgos 1958, 249); *Lýgudas* (plg. vv. *Lýgudai* Šl r., ATSŽ, 161), *Lygaudas* (plg. vv. *Ligovdisk'a* S, Leskien 1909, 336), ir antruoju kamienu *vain-*, pvz.: *Gudvainis* (plg. vv. *Gudvainei* Ka, Leskien 1911, 392), *Gaudawainis* (Kalwaitis 1910, 3). Dėl ryšių su lietuvių kamieno *gaud-* vardais lie. avd. *Daugudis*, *Gelgudas*, *Gudvainis, Lygudis* gali būti laikomi vėlesnio sluoksnio asmenvardžiais su *gud-*, nes neturi paliudytų sąsajų su kitų baltų kamieno *gaud-* vardais.

---

[10] Jeigu Endzelīno (1956, 336) minėtą la. vv. „gudwille" z 1826. g. r. l. Nīcā U IV 90 galima laikyti asmenvardinės kilmės oikonimu, tai jo pamatas taip pat yra bendrabaltiškas avd. *Gudvilas*, kuris rodo, kad ir latviai išlaikė bendrų šio sluoksnio vardų su kamienu *gud-*.

6. Sprendžiant minėtų dvikamienių vardų kamieno *gud-* kilmės klausimą aišku, kad Leskieno pasiūlyta lietuvių kamieno *gud-* sąsaja su lie. *gùsti* yra pamatuota, nes ją remia prūsų leksika: bl. **gud-* „linkti, lankstytis" (iš jo atsirado lie. *gùsti*), davė pradžią bl. **guda-* „sulinkęs, išsilankstęs", iš kurio kilo pr. *gudde* „krūmynas, krūmai, Gebüsch" (PKEŽ 1, 420t.)[11]. Todėl pr. avd. *Gudewill* kamienas *gud-* sietinas su pr. *gudde*, priklausančiu tam pačiam bl. **gud-* lizdui kaip ir lietuvių kamienas *gud-*, kildinamas iš lie. *gùsti*, o leksikos vienetus, rodančius bl. **gud-* „linkti, lankstytis" bendrumą, galima pildyti dvikamienių lietuvių ir prūsų vardų kamieno *gud-* paralele.

Gretinti dvikamienių vardų kamienus *gud-* ir *gaud-* leidžia balsių kaita. Šį ryšį prūsų leksikos kontekste patvirtina pr. **gáu-* „gauti", išlikęs pr. *gauuns* „empfahen (empfangen)" bei susijęs su lie. *gáu-ti*, la. *gaũ-t* „gaudyti" resp. *gũ-t* „gauti", ir pr. **gud-*, kilusio iš bl. **gu-*, sąsaja (PKEŽ 1, 331). Todėl Leskieno, o ne Blesės pateiktas kamieno *gaud-* aiškinimas (sieti su lie. *gáuti*) atrodo priimtinesnis. Taip remiantis kamieno *gud-* dvikamieniais vardais paaiškinama dvikamienių vardų su *gaud-* kilmė.

Dvikamienių vardų kamieno *gaud-* ryšiai su lie. *gaũsti* lizdo žodžiais gali būti antriniai, atsiradę dėl trumpinių įtakos. Spėtina, kad šalia išblukusios reikšmės trumpinių, kilusių iš dvikamienių asmenvardžių su *gaud-*, egzistavo ir pravardiniai vardai, kurių *gaud-* atsirado iš lie. *gaudùs* „skardus, skambus". Sumišus vienkamieniams vardams aiškią garso semantiką turintys pravardiniai vardai asmenvardžių sistemoje įtvirtino ir trumpinių kilmės vardus, ir garso reikšmę. Vėliau šie vienkamieniai vardai galėjo veikti trumpinių pamatinių žodžių – dvikamienių asmenvardžių – *gaud-*: suteikti jam garso reikšmę.

7. Yra lietuvių dvikamienių asmenvardžių su *gud-*, kurie neturi porų su kamieno *gaud-* vardais. Tai vardai su antraisiais kamienais *gail-* (ar *gal-*): *Gudiga(i)la* (plg. avd. *Кгудикга(й)ловичъ*, Būga 1958, 244), *Gudgalis* (plg. avd. *Gudgalanis* Ukm IAK)[12]; *gaud-*: *Gudgaudas* (plg. avd. *Gudgowd*, Maciejauskienė 1991, 98); *gird-*: *Gudigirdas* (plg. avd. *Gudigirdowycz*, Jurkėnas 1966, 76); *man-*: *Gudmanas* (plg. avd. *Кгудман*, Jurkėnas 1966,

[11] Atrodo, kad šiame kontekste reikėtų pritarti Mažiulio minčiai dėl lie. *Gùd-upis* up., la. *Gud-upe* up. ir kt. aiškinimo kaip *„lanksti upė", o nesieti upėvardžių tik su etnonimu *gùdas* kaip Vanagas (žr. LHEŽ, 125t.).

[12] Kai kuriuose asmenvardžiuose dėmuo *gal-* galėjo sutrumpėti iš kamieno *gail-*, plg. Būgos užrašymą, todėl kamienai teikiami kartu.

96)[13]; *mant-*: *Gùdmantas* (plg. pvd. *Gū̃dmantas*)[14]; *min-*: *Gudyminas* (plg. vv. *Гудыминишки*, Būga 1958, 244), *Gudminas* (avd. *Gudmin*, Ramonienė 1987, 122); *mint-*: *Gudmintas* (plg. avd. *Gudmintt* Kltn IAK); *val-*: *Gudvalis* LPŽ ir antrąjį kamieną *gud-* turintis avd. *Gilgudas* (plg. *Кгилкгудовичъ*, Jurkėnas 1966, 84, 96)[15].

Visi minėti kamienai, su kuriais *gud-* sudaro asmenvardžius, kaip ir ankstesnių sluoksnių, yra paliudyti kituose lietuvių dvikamieniuose varduose, jų ryšys su pamatiniu žodžiu išblėsęs. Taip pat šių vardų kamienai vienas su kitu neturi reikšminio ryšio. Todėl jie laikytini dar vėlyvesnio sluoksnio asmenvardžiais, kurie turbūt susidarė kuriant naujus lietuvių vardus pagal egzistuojančius asmenvardžius su kamienu *gud-*.

8. Reikšminio ryšio neturi ir Būgos (1958, 257) teiktas lie. avd. **Gudi-tautas*, pakitęs į avd. *Gùtautas*. Būgos pasiūlyta avd. **Gudi-tautas* raida atrodo logiška, nes iškritus jungiamajam balsiui (greičiausiai nekirčiuotam) pirmasis kamienas sutrumpėjo į *gu-*[16] dėl asimiliacijos, antrojo kamieno inicialei veikiant pirmojo finalę. Kamieną *gu-* turi ir lie. avd. *Gudirgis* (Skardžius 1998, 888), susidaręs sutrumpėjus Būgos (1958, 244) teikiamam avd. *Gudi-dirgis* Lnkv dėl asimiliacijos. Jeigu avd. *Gudi-dirgis* neatsirado dėl metatezės iš avd. *Gudi-girdis*, paliudyto lietuvių kalboje (žr. anksčiau), tai kamienas *dirg-* kilo iš hipokoristinio kamieno, susidariusio iš avd. *Dir-géla*, *Dìr-gilas* ar kt. pirmojo kamieno ir antrojo pradžios, niekur kitur lyg ir nepaliudyto antrojo kamieno pozicijoje. Taigi *gu-* pirmiausia atsirado varduose dėl asimiliacijos kamienų sandūroje, kai išnyko jungiamasis balsis,

Lie. avd. *Guvainis* (plg. vv. *Guvainiai* Šll r., ATSŽ, 383)[17], *Gùminas* (Zinkevičius 2008, 96)[18] taip pat įžvelgtinas kamienas *gu-*, nors vardai gali būti laikomi ir vienkamieniais asmenvardžiais su *guv-* ir *gum-*. Čia kamieną *gu-* remtų išlikę vardai su *gud-*, lie. avd. *Gudvainis* (plg. vv. *Gudwainei* Ka, Le-

---

[13] Avd. *Gudmanas* prie šios grupės vardų minimas sąlygiškai, daugiau iš tradicijos, nes daugeliu atveju šis vardas yra skolinys iš vokiečių ir gali būti avd. *Gutmanas* variantas (dar žr. LPŽ 1, 750).

[14] Dėl kamienų *gud-* ir *gūd-* santykio žr. toliau.

[15] Atrodo, kad šį asmenvardį vieną kartą pamini Jurkėnas, todėl jo patikimumas vertintinas atsargiai.

[16] Kamieno *gu-* kilmės Zinkevičius (2008, 96) plačiau neaiškina.

[17] Minėtinas ir avd. *Gū́vainis* (plg. vv. *Gū́vainiai* Šll r., ATSŽ, 97), kurio *gū-* yra kamieno *gu-* variantas.

[18] Avd. *Gùminas* Zinkevičius teikia be šaltinio nuorodos.

skien 1911, 392), *Gudminas* (plg. avd. *Gudmin*, Ramonienė 1987, 122), kurių pirmasis CVC- struktūros skiemuo galėjo kisti į CV- dėl universalumo. Tačiau kamieno *gu-* vardai galėjo atsirasti ir pagal egzistuojančius vardus su pradžios *gu-*. Atrodo, taip galima aiškinti Zinkevičiaus (2008, 96) nurodomus lie. avd. *Gù-baras*, *Gù-taras*, *Pó-gu-miras*, bet abejotinas jų patikimumas: trūksta liudijimų iš rašytinių šaltinių. Minėti vardai rodo, kad kamienas *gu-* vėliau galėjo atsirasti ir dėl vardų analogijos ar trumpėjant dvikamienių vardų pirmajam kamienui.

9. Lietuvių vardyne yra ir kitokių pirmojo dėmens *gud-* asmenvardžių, kurių antrasis dėmuo turi apeliatyvinį kamieną. Tai asmenvardžiai su *gal-* (*Gùdgalis* LPŽ[19]), *lenk-* (*Gùdlenkis* LPŽ), *parak-* (*Gudparakis* Grz IAK), *viet-* (*Gudwietys* Vlkv IAK), *žent-* (*Gudʒentis* Vlkv IAK). Čia priskirtinas ir avd. *Balgudis*[20] (plg. vv. *Bałgudżei* Wo, Leskien 1909, 331), nors Leskienas (l.c.) ir mini tokį patį kitą kamieną turintį avd. *Balgaudis*, kuris neatrodo patikimas, nes atstatomas iš vv. *Bolgavde* S[21], prie kurio neaiškinęs pateikia formą *Balgaudzei* pl.

Dar kitų asmenvardžių su *gud-* antrasis kamienas kilo iš krikščioniškos kilmės vardo. Tai vardai su dėmenimis *jon-* (*Gùdjonis* LPŽ), *jurg-* (*Gùdjurgis* LPŽ), *mik-* (*Gudmikas*, plg. avd. *Gudmikaytis* Vlkv IAK), *petr-* (*Gudpetris* Jon IAK).

Asmenvardžiai su *gud-*, turintys antrąjį dėmenį – apeliatyvinį kamieną, yra dūrinių kilmės pravardės. Dėl dėmenų semantikos jų *gud-* gali būti kildinamas iš lie. *gùdas*, nes taip paaiškinamas dūrinio kamienų ryšys. Kitų vardų, kurių antrasis dėmuo yra krikščioniškos kilmės vardas, pirmąjį dėmenį siejant su lie. *gùdas* taip pat susidaro pravardė, kuria nusakoma priklausomybė. Dalį šių minėtų vardų taip ir aiškino Zinkevičius (1977, 146), kurio sąrašą galima plėsti lie. avd. *Balgudis*, *Gudmikas*, *Gudpetris*[22], *Gudparakis*, *Gudvietys*[23].

[19] Dėmens *gal-* kilmė yra dvejopa: vieni vardai su *gal-* atsirado trumpėjant kamienui *gail-*, o kiti – iš lie. *gãlas*. Dėl kamieno *gal-* dar žr. išn. 8.

[20] Avd. *Balgudis* Leskienas (1909, 331) aiškina atsiradusį iš lie. *balà* ir *gùdas*.

[21] Leskieno minimas Spruogio vietovardis greičiausiai yra *Balgaudė*, aiškintinas kaip metaforinis dūrinys iš lie. *balà* ir *gaũsti*.

[22] LPŽ 1, 750 yra pvd. *Gùtpetris*, kurios pirmąjį dėmenį žodyno autoriai sieja su lie. *gùdas*.

[23] Vėliau asmenvardžių sąrašą, kurių pirmasis kamienas *gud-* sietinas su lie. *gùdas*, Zinkevičius (2008, 538) dar papildė avd. *Gùdžentis*.

10. Šalia aptartų dvejopos kilmės dėmenį *gud-* turinčių asmenvardžių literatūroje dar minima kitų vardų, kurių patikimumas abejotinas. Salys (1983, 274), kuriuo vėliau remiasi kiti tyrėjai, be nuorodų teikia lie. avd. *Gùdigardas*, nors šio vardo, fiksuoto šaltiniuose, nepavyko rasti. Svarstytina Zinkevičiaus (2008, 206) minima pvd. *Gudadáilis*, kurios antrasis dėmuo atrodo nepatikimas: *dail-* lyg ir nepaliudytas kituose dvikamieniuose varduose. Rodos, kad tiksliau šį vardą aiškinti atsiradusį dėl asimiliacijos iš avd. *Gudagailas*, kurio abu kamienai yra lietuvių kalboje. Taip pat problemiškas atrodo lie. avd. (*Bi-*) *Bygudis*[24], kurio daugiskaitinę formą *Bygudżei* Leskienas (1909, 339) nepaaiškinęs nurodo prie vv. *Pa-bigude* S, nes kitur toks asmenvardis lyg ir neminimas. Lie. avd. *Pãgudas*, teikiamas Zinkevičiaus (2008, 96), taip pat atrodo nepatikimas vardas ne tik dėl *gud-* sąsajos su lie. *gùsti*, bet ir dėl segmentacijos, minėjimo šaltiniuose.

11. Baltų kalbų onomastikos duomenys yra problemiški ir dėl jų užrašymų: kartais būna sunku atstatyti onimų, paliudytų nelietuviškai rašytuose šaltiniuose, lietuviškas formas. Antai istorijos šaltiniai nefiksuoja kamieno *gud-* medialės kiekybinio skirtumo, nors iš LPŽ matyti, kad yra ir pavardžių su kamienu *gūd-*, plg. lie. pvd. *Gelgūda* Šil, *Gū̃dmantas* Jnk, *Gū̃dmontas* Grš[25]. LPŽ (1, 738) autoriai kamieną *gūd-* sieja su lie. *gùsti*, tačiau atrodo, kad šio aiškinimo neremia lie. *gùsti* morfologija.

Pavardės su *gūd-* yra paplitusios ribotame vakarų aukštaičių areale, kur neilginami trumpieji kirčiuoti balsiai. Kad ilgumas greičiausiai čia yra antrinis, atsiradęs apibrėžtame plote, remtų pvd. *Gel̃gudas* Šl, kurios kamieno *gud-* variantas yra pvd. *Gelgūda* Šil. Tačiau kamieno *gūd-* pavardės su antruoju dėmeniu *mant-* neturi poros su *gud-*. Gali būti, kad *gūd-* yra atsiradęs perdirbus *gud-* dėl ekstralingvistinių priežasčių.

12. Dalies dvikamienių vardų kamieno *gud-* variantas *gut-* atsirado pirmajame dvikamienių vardų kamiene dėl asimiliacijos, plg. lie. pvd. *Gùtpetris*. Svarstytinas yra kitų lietuvių vardų antrasis dėmuo *gut-*. LPŽ (1, 648) autoriams jo kilmė neaiški, o Smoczyński (2001, 464) kamieną *gut-*, kaip galima spręsti iš dvikamienių vardų pateikimo, laiko kamienų *gud-* ar *gaud-* variantu, atsiradusiu dėl slavų kalbų įtakos. Tokį kamienų *gud-* ir *gut-* varian-

[24] Yra ir kamieną *gaud-* turintis avd. *Býgaudas* (plg. ež. *Býgaudas* Sem, LHEŽ, 63).

[25] Čia turbūt priskirtinas ir avd. *Gū̃dmantas* Snt, vartojamas gyvojoje kalboje vietoj oficialiosios formos pvd. *Gutmantas*.

tiškumą remia asmenvardžių užrašymai IAK, plg. Videniškių 1691–1781 m. avd. *Daugudis* IAK ir *Dawgutis* IAK, taip pat ir vienodus kitus kamienus turinčias lietuvių pavardes, paplitusias tame pačiame areale, pvz., pvd. *Gelguta* Vlkv ir *Gelgūda* Šil. Todėl manytina, kad dalį antrąjį kamieną *gut-* turinčių asmenvardžių galima aiškinti atsiradusius iš *gud-* dėl slavų kalbų įtakos, kaip siūlo Smoczyńskis. Šiuo atveju kamieno *gud-* variantai yra vardai su *gut-*, turintys kitus tuos pačius kamienus.

13. Išvados. Iš dvikamienių vardų su *gud-* inventoriaus matyti, kad jų *gud-* yra nevienodos kilmės, o su juo sudaryti lietuvių ir prūsų kalbų dvikamieniai vardai yra skirtingo senumo.

13.1. Ankščiausio sluoksnio vardų baltų kamienas *gud-* atsirado iš lie. *gùsti*, pr. *gudde* ir yra asmenvardžiuose, kurie turi tuos pačius kitus kamienus kaip lietuvių ir (ar) prūsų, kuršių vardai su *gaud-*. Gretinti kamienus *gud-* ir *gaud-* leidžia balsių kaita, kurią remia lietuvių ir prūsų leksika, todėl šalia lie. *gùsti*, pr. *gudde* tinkamesnis atrodo Leskieno pateiktas kamieno *gaud-* aiškinimas – sieti su lie. *gáuti*, o ryšiai su garso semantikos žodžiais laikytini antriniais.

13.2. Vėlesnio sluoksnio asmenvardžiai yra lietuvių vardai su *gud-*, kurių kiti kamienai yra tokie patys kaip ir lietuvių vardų su *gaud-*. Kadangi šių vardų su *gud-*, kaip ir ankstesnio sluoksnio, kiti kamienai yra paliudyti dvikamieniuose varduose, jų ryšys su pamatiniais žodžiais išblėsęs ir kamienai semantiškai nesusiję, todėl kamienas *gud-* sietinas su lie. *gùsti*.

13.3. Dar vėlyvesnio sluoksnio asmenvardžiai yra lietuvių vardai su *gud-*, nesudarantys porų su *gaud-* vardais ir galėję atsirasti pagal kitus dvikamienius vardus su *gud*. Taip pat šiam sluoksniui priskirtini ir kamieno *gud-* variantus *gu-*, *gūd-*, *gut-* turintys vardai, kuriems nebūdingos paralelės su *gaud-* vardais, o jų kamienų, kaip ir kitų šio sluoksnio vardų, nesieja reikšminiai ryšiai.

13.4. Vėliausio sluoksnio asmenvardžiai yra vardai, kurių antrasis dėmuo arba turi apeliatyvinį kamieną, arba kilo iš krikščioniškos kilmės vardo. Šių vardų *gud-* yra susijęs su etnonimu *gùdas*, – tokį jų aiškinimą remia dėmenų ryšiai, rodantys pravardinius dūrinius.

BALTIC COMPOUND PROPER NAMES WITH *gud-*: VARIATION AND RELATIONSHIP TO *gaud-*

Summary

A survey of the Lithuanian and Old Prussian compound proper names with the stem *gud-* shows them to be of heterogeneous date and origin.

The oldest layer (e.g. OPr. *Gudewill*, Lith. *Gudvilas*, *Milgudas*, *Sirgudas*, etc.) originated from Lith. *gùsti*, OPr. *gudde* and is found in compound names with the same components as Lithuanian, Prussian and Curonian names with *gaud-*. Both stems, *gud-* and *gaud-*, are in a well-established ablaut relationship. The best account of *gaud-* seems to be that of Leskien, with Lith. *gáuti*. A connection with other words denoting sounds would be secondary.

A later layer are Lithuanian proper nouns with the same components as Lithuanian names with *gaud-* (e.g. Lith. *Daugudis*, *Gelgudas*, *Gudvainis*, etc.). Since the elements in combination with *gud-* are well attested among compound proper names, are semantically opaque, and the members of the compound names are not semantically related, *gud-* is also to be related to Lith. *gùsti*.

A still later layer are names where *gud-* is not in variation with *gaud-* (e.g. Lith. *Gudigirdas, Gudmintas*, etc.). They may have arisen on the model of other names with *gud-*. Variants with *gu-*, *gūd-*, *gut-* (e.g. Lith. *Gelguta*, *Gūdmantas*, *Gutautas*, etc.) probably belong in this layer as well, as they are not in variation with *gaud-* and the members of the compound names are not semantically related.

The most recent layer are names whose second member is either an appellative stem (e.g. Lith. *Gudparakis*, *Gudwietys*, etc.), or is taken from names of Christian origin (e.g. Lith. *Gudmikas*, *Gudpetris*, etc.). In these names *gud-* is related to the ethnonym *gùdas*, as the relationship between the members of the compounds points to origin in nicknames.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

ATSŽ – *Lietuvos TSR teritorinio administracinio suskirstymo žinynas* 2, Vilnius: Mintis, 1976.

Blese Ernests 1929, *Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas* 1: *Vecākie personu vārdi un uzvārdi* (XIII–XVI g. s.), Rīgā: J. Pētersons un biedri spiestuve.

Būga Kazimieras 1958, *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros l-kla.

Endzelīns Jānis 1956, *Latvijas PSR vietvārdi* 1(1): *A–J*, Rīgā: Latvijas PSR zinātņu akadēmijas izdevniecība.

IAK – Istorinių asmenvardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.

Jurkėnas 1966 – Юозас Юркенас, *Древние сложные имена в писменных памятниках Великого Княжества Литовского*, Daktaro disertacijos rankraštis, Vilnius.

Kalwaitis Wilius 1910, *Lietuwiszkų wardų klėtele*, Tilžė.

Kiparsky Valentin 1939, *Die Kurenfrage*, Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Kuznecov 1896 – Юлий Кузнецов, Древнія двуосновныя личныя имена у Литовцевъ, ихъ составъ и происхожденіе, *Живая старина* 1, 32–50.

Leskien August 1909, Litauische Personennamen, *IF* 26, 325–352.

Leskien August 1911, Zu den litauischen Personennamen, *IF* 26, 325; *IF* 28, 390–396.

Leskien August 1914–1915, Die litauischen zweistämmigen Personennamen, *IF* 34, 296–333.

LHEŽ – Aleksandras Vanagas, *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius: Mokslas, 1981.

LPŽ – Aleksandras Vanagas (red.), *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2, Vilnius: Mokslas, 1985–1989.

Maciejauskienė Vitalija 1991, *Lietuvių pavardžių susidarymas*, Vilnius: Mokslas.

Maciejauskienė Vitalija 1997, Vienkamieniai lietuviškos kilmės vardai XVI amžiuje, *Darbai ir dienos* 4(13), 111–133.

Nepokupnyj 1973 – Анатолий Павлович Непокупный, Литовская и прусская антропонимия в исследованиях и материалах по немецким фамилиям, *Blt* 9(1), 83–88.

PKEŽ 1 – Vytautas Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* 1: *A–H*, Vilnius: Mokslas, 1988.

Ramonienė 1987 – Мяйлуте Рамонене, *Литовские фамилии конца XVIII в.*, Daktaro disertacijos rankraštis, Vilnius.

Salys Antanas 1983, *Rinktiniai raštai* 2: *Tikriniai vardai*, Roma: Lietuvių katalikų mokslų akademija.

Savukynas Bronys 1966, Ežerų vardai, E-G, *Lietuvių kalbos leksikos raida* (= *LKK* 8), 183–194.

Sinkevičiūtė Daiva 2010 (rec.), Zigmas Zinkevičius, Lietuvių asmenvardžiai, 2008, *Blt* 45(1), 145–151.

Skardžius Pranas 1998, *Rinktiniai raštai* 4, Vilnius: MELI.

Smoczyński Wojciech 2001, Les noms de famille polonais d'origine lituanienne, in Idem, *Język litewski w perspektywie porównawczej*, Kraków: Wydawnyctwo Universytetu Jagiellońskiego, 461–468.

Toporov 1979 – Владимир Николаевич Топоров, *Прусский язык (словарь)*: *E–H*, Москва: Наука.

Trautmann Reinhold 1925, *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Zinkevičius Zigmas 1977, *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius: Mokslas.

Zinkevičius Zigmas 2008, *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius: LKI.

Daiva SINKEVIČIŪTĖ
Baltistikos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius
Lithuania
[*daiva.sinkeviciute@flf.vu.lt*]